
GLOBALNE DINAMIKE

Zarija Pejović

The author deals with the phenomena in the modern world: crises which threaten the global society, with particular reference to the European perspective and the Balkans, stating that the Balkans are Europe's shadow, and the shadow should be integrated so that it wouldn't manifest itself in an undesirable manner.

Pobjeda Donalda Trampa na predsjedničkim izborima u SAD, Bregzit, odnosno napuštanje EU jedne od tri ključne evropske države, pokazatelji su krize centra svjetskog sistema. Ova kriza je kroz navedene manifestacije dobila svoj politički iskaz, dok je u domenu ekonomije prisutna od 2008. godine, od kada zapadne privrede i pored nominalnog oporavka bilježe niske stope rasta. O kakvim globalnim procesima je riječ i što se nalazi u korijenu krize, kompleksna su naučna pitanja, koja iziskuju multidisciplinarni pristup. Ako uzmemo u obzir Fukujaminu tezu o kraju istorije kroz neumitnu pobjedu neoliberalnih ideja i demokratije koja je bila aktuelna '90, i uporedimo sa sadašnjim stanjem, konstatovaćemo jačanje populističkih desničarskih pokreta u samoj Evropi, stanje anarhije u nekim državama Bliskog istoka, surovi rat u Siriji, „zamrznuti“ sukob u Ukrajini, terorizam. Rast

socijalnih razlika u zemljama Zapada navodi nas na pitanje da li je kapitalizam jači i od same države? Globalizacija, kao izraz tehnološkog napretka, odvijala se u interesu zemalja zapadne hemisfere, kada su industrijski proizvodi sa Zapada, izvoženi u zemlje u razvoju, dok su se zemlje u razvoju takmičile koja će izvesti sirovine u razvijene zemlje, po volatilnim, promjenjivim cijenama, (što je dovodilo do platno bilansne neravnoteže, te intervencija MMF-a). Ovo je imalo dugoročne posljedice na neke od ovih zemalja¹. No, kada su kroz inkluzivne politike obrazovanja, pojedine države u razvoju ponudile jeftinu i obrazovanu radnu snagu došlo je do seljenja privrednih kapaciteta sa Zapada u ove države, kao što je primjer Kine i Indije. Ovo je imalo za posledicu nestajanje radnih mjesta na Zapadu, povećanje nezapošljenosti, trenutna stopa nezapošljenosti u Euro zoni je prema Eurostatu 8,1 %. Na drugoj strani došlo je do umanjjenja siromaštva u zemljama u razvoju, i smanjenja socijalnog jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Pored globalizacije, drugi začajan faktor socijalnih nejednakosti, su tehnološke promjene, koje su favorizovale visoko obrazovanu populaciju, kao i menadžerske strukture, čiji su se dohoci ubrzano uvećavali.

Slijedeći nalaze Branka Milanovića prezentovane u publikaciji *Globalna Nejednakost – novi pristup za doba globalizacije*, najveću korist od globalizacije imale su srednje klase privreda u razvoju, i globalni jedan procenat, koji se po bogatstvu nalazi pri vrhu. Na drugoj strani srednje i niže klase u razvijenim zemljama su ostvarile najmanji rast. No, i pored toga, razlika u prihodima između zemalja je visoka. Milanovićevi nalazi ukazuju da visina dohotka koji ćemo ostvariti, za više od 60%, zavisi od zemlje u kojoj smo rođeni, dok za 20% zavisi od klase kojoj pripadamo. Na ovu temu primjer je dao Deni Roderik u *Paradoksu*

---

¹ Vidjeti i Dzozev Štiglic, *Protivvrječnosti globalizacije*, SBM-x, Beograd, 2004.

globalizacije.² Naime, Roderik studentima Harvarda na prvom predavanju postavi pitanje: „Da li biste radije bili bogati u siromašnoj zemlji, ili siromašni u bogatoj zemlji?“ Dodatne premise u postavljanju ovog pitanja jesu da se pod bogatom zemljom podrazumijeva „ona koja se nalazi u najvišem decilu svih zemalja rangiranih po prosječnom dohotku po glavi stanovnika, dok se siromašna zemlja nalazi u najnižem decilu tog spiska“. Takođe, o bogatoj osobi treba razmišljati kao o nekome „ko se nalazi u gornjih 10 % dohodovne raspodjele date zemlje, dok se siromašna osoba nalazi u donjih 10%“. Studenti pod impresijama posjete zemljama u razvoju (u kojima se bogatstvo iskazuje na eksplicitan način, vile, automobili), većinom zaključče da je bolje biti bogat u siromašnoj zemlji. Prema parametrima Roderika, „prosječna siromašna osoba u bogatoj zemlji, zarađuje tri puta više nego prosječna bogata u siromašnoj zemlji“. Tačnije, „9.400 dolara u odnosu na 3.000 dolara, prilagođeno za razlike u snazi kupovne moći među državama“. Poredeći Sjedinjene Države i Kongo kao najsiromašniju državu, Milanović dolazi do nacionalne premije u ostvarenju dohotka, koja iznosi 9.200 procenata, tačnije, odnosa 92:1.

Sljedeći Roderika, na početku 20. vijeka odnos bogatih i siromašnih regija svijeta bio je 2:1. Još u 19. vijeku nije toliko bilo važno u kojoj ste državi rođeni, već kojoj klasi pripadate, uskom krugu bogatih, ili masi siromašnih. Industrijalizacija, kolonijalna eksploatacija dovela je zapadne zemlje do većeg bogatstva. Takođe, pristupačno obrazovanje, jačanje prava sindikata i, na koncu, ratovi imali su za posljedicu smanjenje razlika unutar država razvijenog Zapada.

Kao što je već naglašeno, u proteklim decenijama socijalne razlike u zapadnim zemljama su uvećane. Ovdje je interesantan nalaz Janisa Varufakisa u *Globalnom Minotauru*. Varufakis navodi da realne zarade u SAD nisu rasle od 1973. godine do

² Deni Rodrik, *Paradoks globalizacije*, JP Službeni glasnik, 2013, str. 122.

danas. Varufakis takođe navodi, da dok su realne zarade u Americi stagnirale, produktivnost rada se povećala (uslijed tehnološkog napretka, investicija iz Japana i Njemačke, intenzivnijeg rada uslijed straha od nezapošljenosti, ali i slabljenja snage sindikata u specifičnoj političkoj klimi koja je nastala Vijetnamskim ratom i šokom rasta cijene nafte). Tomas Piketi u publikaciji *Kapital u XXI veku*, sumira raspodjelu kapitala u SAD i Evropi prema podacima iz 2010. godine, poredeći je sa raspodjelom kapitala u Evropi, iz perioda neposredno prije Prvog svjetskog rata, 1910. godine. Prema ovim nalazima, 10% najbogatijih u Evropi posjeduju 60% kapitala, u SAD posjeduju 70% kapitala, dok su u periodu prije prvog svjetskog rata 10% najbogatijih u Evropi posjedovali čak 90% bogatstva³.

Činjenica da su socijalne razlike, konkretno u SAD, vraćaju na nivo od prije Prvog svjetskog rata nameće pitanje, da li se u bazi kriza kapitalizma, nalaze upravo socijalne razlike. Kada govorimo o krizi, onda imamo na umu dvije krize, kako navodi Varufakis sa „velikim početnim K“, a to su kriza iz 30-ih godina prošlog vijeka i kriza iz 2008. godine. U periodu između ove dvije krize dešavale su se takođe razne ekonomske i finansijske nestabilnosti, no manje-više imale su ograničeni efekat, a nakon njih uslijedili bi periodi oporavka. No, ove dvije krize su po magnitudi djelovanja imale značajno dublje i dugotrajnije efekte.

Još je marksistička kritika kapitalizma uočila nemogućnost onog dijela populacije koja u raspodjeli dobija manje, da generiše tražnju, odnosno ograničeni kapacitet tražnje manjeg dijela populacije koje akumulira bogatstvo, dovodi do zastoja u ciklusu reprodukcije i izaziva krizu. Što se posebno izražava u periodima oštrih socijalnih razlika. Sama kriza će se manifestovati na različite načine, krahom berzi, povećanje nezapošljenosti uslijed otpuštanja zapošljenih, nesposobnost izvršavanja kreditnih obaveza kao što je slučaj sa krizom iz 2008. godine. U anal-

---

³ Tomas Piketi, *Kapital u XXI veku*, Akademska knjiga, Novi Sad, str. 270.

izi ovih kriza, uzroke možemo tražiti na više nivoa, pa će monetaristi za krizu iz '30-ih godina prošlog vijeka uzroke tražiti u padu novčane mase, tačnije uzrok krize će locirati u suviše restriktivnoj monetarnoj politici američkog FED-a⁴. Monetaristi su insistirali na neutralnoj ulozi Centralne banke, odnosno FED, smatrajući da uloga Centralna banke treba biti svedena, na uvećanje novčane mase emisijom novca⁵, kako bi rast novčane mase pratio rast robnih fondova, (u cilju izbjegavanja dalje deflacije i moguće recesije). Mada je FED, 1933. godine, „reagovao pokušajima monetarne ekspanzije“, smanjujući deflaciju, čime je stanje u ekonomiji olakšano,⁶ ipak su veliku krizu okončale državne investicije, shodno konceptu Džona Mejnarda Kejnza⁷, tačnije investicije u infrastrukturu koje su

⁴ U SAD je 1929. godine došlo do berzanskog kraha, bankrota banaka i povlačenja depozita, što je uslovalo pad novčane mase i monetarnih agregata. Fridman je smatrao da su FED odgovorne zbog nečinjenja u smislu predupređenja pada novčane mase. Vidjeti poglavlje „Fridman i Velika depresija“ – Slaviša Tasić, *Svetska ekonomka kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012.

Milton Fridman (1912–2006) je dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju 1976. godine, zbog zasluga u „analizi tražnje, monetarne istorije i teorije, kao i za prikaz kompleksnosti teorija stabilizacije“.

⁵ Fridman je predlagao da se novčana masa uvećava godišnje po fiksnoj stopi. Slaviša Tasić, *Svetska ekonomka kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012, str. 57.

⁶ Slaviša Tasić, *Svetska ekonomka kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012, str. 53.

⁷ Slaviša Tasić u publikaciji *Svetska ekonomska kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012, str. 22, navodi „...nije Kejnz bio taj koji je ni iz čega izmislio ekonomski intervencionizam, već je atmosfera ekonomskog intervencionizma iznjedrila Kejnza i izbacila njegovu teoriju u prvi plan.“ Autor takođe navodi da je Džon Majnard Kejnz (1883–1946) još od '20-ih godina prošlog stoljeća bio aktivan, uticajan intelektualac, van okvira Britanskog ostrva. Njegovo kapitalno djelo *Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca*, je

angažovale radnu snagu, čime je došlo do šire distribucije dohotka, a time i generisanja tražnje. Janis Varufakis u *Globalnom Minotauru* takođe navodi:

„Da nije bilo krvoprolića Drugog svetskog rata posledice Krize iz 1929. osećale bi se i dalje u 40-im godinama... Stare fabrike su opet proradile, nove su izgrađene na slobodnim terenima, inovacija je dosegla svoju apoteozu, proizvodnja je probijala plafone, preduzeća su bila u punom zamahu. Kakva šteta što su milioni ljudi morali da umru, pre nego što su političari dopustili da vlada radi pravilno i sveobuhvatno.“⁸

Ako se pomjerimo u skorbu prošlost vidjeti ćemo da je, „kvantitativnim olakšicama“ Evropska centralna banka kupovala nacionalne obveznice, povećavajući likvidnost finansijskog tržišta. Većom likvidnošću olakšano je zaduživanje država eurozone, slabljenjem eura podstaknut je izvoz, na drugoj strani eurozona i dalje belježi niske stope rasta, dok je nezapošljenost na jugu visoka. Mada su kvantitativne olakšice pozitivno uticale na privredni rast eurozone, nameće se pitanje da li i sa postojećim efektima ekspanzivne monetarne politike, možemo govoriti o tzv. zamci likvidnosti, kada monetarna ekspanzija ne dovodi do uvećane tražnje, i posljedično, do većeg privrednog rasta. Tačnije, da li se mjerama monetarne politike ekonomija najefektivnije može stimulisati u periodima kada socijalne razlike⁹ nijesu izražene, pa se i uvećana novčana masa kroz privrednu cirkulaciju ravnomjernije distribuira? Zapravo, ključno pitanje glasi da li kapitalizam ciklično stvara socijalne razlike, koje narastaju u periodima kada uloga države slabi, kao

---

objavljeno 1936. Potrebno je naglasiti da već tada imamo značajan stepen državne intervencije u nacionalnim ekonomijama.

⁸ Janis Varufakis, *Globalni Minotaur*, Profil knjiga d.o.o, Beograd, 2015, str. 66.

⁹ Kod EU su uzražene i regionalne razlike, zemlje juga su manje bogate od zemalja centra EU, pa imaju i manji kapacitet tražnje.

što je to od '70-ih godina prošlog vijeka, a posebno ubrzano nakon raspada istočnog bloka i nestajanja prijetnje širenja ljevičarskih ideja¹⁰?

Kada govorimo o krizi iz 2008. godine, prepoznaćemo više faktora koji govore o sistemskim propustima, kao što je činjenica da su rejting agencije dodijeljivale najbolje rejtinge toksičnoj aktivi koja će nastati sekjuritizacijom hipotekarnih zajmova. Potom, navodi se kompleksan sistem finansijskih inovacija, koji je omogućio prikrivanje rizika. Interesantno je objašnjenje po kome u Sjedinjenim Državama zajmodavac može da prestane da plaća hipotekarni zajam bez konsekvenci, pri čemu kolateralizovana imovina pripada banci. Ova mogućnost se navodi kao razlog prestanka otplate hipotekarnih kredita, budući da je vrijednost kolateralizovane imovine pala ispod vrijednosti zajma, pa se korisnicima nije više isplatilo da otplaćuju zajmove.¹¹ No, ipak se čini da su korisnici zajma prije prestali da plaćaju zajmove stoga što nisu imali dovoljno sredstava za izvršavanje pristiglih obaveza, nego uslijed kalkulacije da je vrijednost hipoteke detorirala ispod vrijednosti kredita.

O dubini socijalnih raslojavanja u Sjedinjenim Američkim Državama svjedoče riječi Angus Ditona¹², dobitnika Nobelove nagrade za ekonomiju za 2015. godinu, izložene u autorskom tekstu – *Mane Robin Hud principa*:

„...nekoliko miliona Amerikanaca – crnih, belih, hispanika – sada živi u domaćinstvima u kojima je prihod po glavi manji od dva dolara dnevno, što je u suštini isti onaj nivo koji po

---

¹⁰ Vidjeti publikaciju Milanović Branko, *Globalna nejednakost – novi pritisak za doba globalizacije*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2016.

¹¹ Vidjeti publikaciju Slaviša Tasić, *Svetska ekonomska kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012.

¹² Angus Diton je rođen u Škotskoj, profesor je ekonomije i međunarodnih odnosa na Prinstonu. Nobelovu nagradu je dobio za analizu potrošnje, siromaštva i blagostanja.

kriterijumima Svetske banke predstavlja granicu bede u Indiji ili Africi. S takvim prihodom je u Sjedinjenim Državama toliko teško naći sklonište da je siromaštvo na nivou dva dolara dnevno u SAD gotovo izvesno gore nego siromaštvo na nivou dva dolara u Indiji ili Africi.“¹³

U datom kontekstu interesantan je navod Majkla Spensa, dobitnika Nobelove nagrade za ekonomiju. Navod je izložen u tekstu *I nejednakost dobila glas*¹⁴:

„Političari govore o modelima rasta koji vrše neravnomjernu distribuciju prihoda ostvarenih rastom. No, kada dođu na vlast relativno malo urade po tom pitanju. Kada sljedstveno modelu rasta koji nije inkluzivan zemlja krene u ekonomsko opadanje, to ima za posljedicu manjak poštovanja prema ekspertskom znanju, razočaranje političkim sistemom i kulturnim vrijednostima, kao i socijalnom fragmentacijom i polarizacijom.

Svijest o važnosti distribucije ekonomskih koristi nije novost. U zemljama u razvoju, ekonomska ekskluzivnost i ekstremna nejednakost, nikada nisu imali za posljedicu dugoročni rast. U takvim okolnostima, politike rasta postajale su politički neodržive i za posljedicu imaju političku nestabilnost, nemire, pa čak i nasilje.“

Kad su zemlje u razvoju u pitanju, Majk Spens u drugom autorskom tekstu pod nazivom *Roboti će proizvoditi patike*¹⁵ navodi: „Zemlje u razvoju suočavaju se sa velikim preprekama, nad kojima imaju malo ili ni malo kontrole, sa ciljem da postignu visoke stope održivog privrednog rasta. Iza usporavanja privredne

---

¹³ Autorski tekst – *Mane Robin Hud principa* je objavljen u nedjeljniku *NiN* (Project Syndicate), 24. novembra 2016.

¹⁴ Autorski tekst je objavljen u *Project Syndicate* pod nazivom “How inequality found a political voice” od 28.10.2016. Majkl Spens je dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, profesor je ekonomije na Stern biznis školi pri Univerzitetu Njujork.

¹⁵ Autorski tekst je objavljen u nedjeljniku *NiN* (Project Syndicate) od 24. 11. 2016.

aktivnosti, uzrokovane sporim rastom razvijenih ekonomija, postkriznim anomalijama monetarnih i finansijskih prilika, stoje razorni uticaji digitalne tehnologije, koje su zasnovane na erozivnom uticaju na komparativne prednosti zemalja u razvoju, a posebno se to odnosi na radno intenzivne grane proizvodnje. S obzirom na to da preokret ovih trendova ne dolazi u obzir, prilagođavanje je jedina opcija.“

Digitalizacija, nao nova era u razvoju industrije, podrazumijeva tehnologije koje umanjuju potrebu za radnom snagom. Štaviše podižu se poptuno robotizovane fabrike. U razvijenim zemljama ovo će dovesti u pitanje inkluzivnost privrednog rasta kroz reindustrijalizaciju putem digitalizovanih tehnologija. Takođe nobelovac, Majkl Spens, postavlja pitanja konkurentnosti zemalja u razvoju koju su prednost bazirale na radno intenzivnim tehnologijama i relativno niskim cijenama rada.

Majkl Spens u istom tekstu *I nejednakost dobila glas* daje optimističku prognozu, koja se temelji na razvoju digitalizacije, u oblasti društvenih mreža. Prognoza se odnosi na domen politike, u smislu jačanja političkih pokreta nezavisnih od krupnog kapitala. No pitamo se, da li i u slučaju da izborni rezultat bude u korist snaga riješenih da smanjuju socijalne razlike, koliko instrumenti javnih politika ovdje mogu biti od pomoći. Tačnije da li su demokratija i država jači od krupnog kapitala?¹⁶

Posebno je pitanje u kojoj mjeri će se socijalni procesi opadanja srednje klase u zapadnim društvima, a samim time i opadanja moći samog Zapada repretovirati na geopolitičku situaciju. Ekonomsko uzdizanje Kine, plima političkog uticaja Rusije, nakon decenija stagnacije, stavlja u iskušenje politiku Zapada. Ovdje je i pitanje, naročito nakon pobjede Donalda Trampa, koliko koherentno možemo posmatrati politiku euroatlantskog bloka, posebno u kontekstu odnosa SAD prema EU.

¹⁶ Vidjeti intervju sa Brankom Milanovićem: „Kapitalizam nikad jači, demokratija je ugrožena“ objavljen u nedeljniku *NiN* od 26. 01. 2017.

Tačnije, pitanje svih pitanja glasi, da li unutrašnje socijalne turbulencije, izazvane neravnomjernom raspodjelom dohotka mogu izazvati ratove? Populistički pokreti uvijek nastoje dislocirati problem prema nekom drugom, kao što su emigranti, jeftina kineska radna snaga, skrećući na taj način fokus sa domaćih tema za koje ne postoji kapacitet i volja da se rješavaju. Da li možemo reći da svijet danas globalno ide u pravcu političkog liberalizma, u konceptu individualnih građanskih sloboda. Da li je „ekonomski liberalizam“ koji je oslobodio sile kapitalizma, koje neminovno vode ka stvaranju socijalnih razlika, upravo omeo političke slobode individue?

Sa aspekta političke psihologije, da li jačanje desničarskih snaga, može dovesti do atmosfere sličnoj onoj iz '30-ih godina prošlog vijeka? Da li srednja klasa zapadnih ekonomija, koja je kao što smo konstatovala pretrpjela gubitak uslijed globalizacije, može nastaviti da pruža podršku sve desnijim opcijama? Interesantno je da je Zapad promovisao koncept multinacionalnosti, multikulturalnosti, u periodima kada je globalizacija Zapadu donosila profite, dok se negativni efekti još nijesu prepoznavali.

Koje su mogućnosti za prevazilaženje socijalnih razlika? Jedan od načina je inkluzivno obrazovanje. Svakako je prepreka što su elitni univerziteti nepristupačni zbog cijene, tako da Milanović predlaže da se investicijama poveća kvalitet obrazovanja državnih univerziteta, odnosno da se studenti iz siromašnijih slojeva stipendiraju kako bi studirali na privatnim univerzitetima. Takođe, fiskalna redistribucija od bogatih prema siromašnjima je važna u kontekstu umanjenja socijalnih razlika. Ova redistribucija je snažnija u državama EU, u odnosu na Sjedinjene države, pa su i socijalne razlike, konsekventno tome, niže.

Kako je privredni rast ipak najefikasniji u smanjenju socijalnih razlika, posebno u zemljama u razvoju, reindustrijalizacija se nameće kao buduća strategija. No, ona je opet limitirana

ograničenjima u smislu ekoloških standarda, odnosno time što, kao što smo naglasili, digitalizacija čini industriju sve kapitalno intenzivnijom, nauštrb radne snage.

No čini se da je mogućnost Zapada u njegovom ponovnom ekonomskom uzdizanju upravo u korištenju velikog potencijala znanja i naučno-tehničkih istraživanja u smislu inovacija. Takođe ne treba zaboraviti i snažnu redistributivnu ulogu države. (Suprotno od toga, prema pisanju štampe u Sjedinjenim Državama, administracija Trampa nastoji da ukine „Obamacare“ sistem zdravstvenog osiguranja. Ovaj sistem treba da omogući pokrivenost zdravstvenom zaštitom široj populaciji, dakle i siromašnijim slojevima).

Evropske perspektive

Monetarna Unija Evrope postoji od 1999. godine. Razlozi formiranja monetarne unije jesu veća mobilnost kapitala, smanjenje transakcionih troškova i, ukratko, približavanje evropskih zemalja. Klaus Ofe u publikaciji *Evropa u zamci* (str. 23), navodi:

„U EU, savršena mobilnost rada, kapitala, i ostalih faktora proizvodnje, potrebna da bi zona neke valute bila ‘optimalna’, odnosi se na kapital, ali samo nominalno i na rad, zato što *de facto* prepreku mobilnosti predstavljaju čak 24 zvanična jezika koje govori 500 miliona građana EU.“

Klaus Ofe dalje konstatuje da je monetarni režim eura stvoren u suboptimalnoj valutnoj zoni, nehomogenog ekonomskog prostora, čiju raznorodnost i dalje podstiče.

Optimalna monetarna zona podrazumijeva ujednačenu produktivnost, odnosno kapacitet nacionalnih ekonomija da razvijaju kompetitivnost. Dok su evropske države imale nacionalne valute, njihove centralne banke su devalvacijom mogle da učine da domaća proizvodnja postane jeftinija, a uvoz skuplji. Na taj način bi se povećavala tražnja za domaćim proizvodima, a

smanjivao uvoz. Sada zemlje regiona EU nemaju tu mogućnost već im ostaje da jačaju sopstvenu konkurentsku sposobnost.¹⁷ No, kapaciteti za jačanje konkurentnosti u smislu nižih zarada, manjih troškova proizvodnje, inovativnosti, su ograničene.

U javnom diskursu se prepoznaju različite inicijative usmerjene prema zemljama periferije. Redistribucija sredstava od razvijenih zemalja jezgra EU prema periferiji i reindustrijalizacija manje razvijenih evropskih regija. Zemlje jezgra EU koje ostvaruju suficite, spremne su da prihvate pozitivne strane monetarne unije, ali ne i one negativne koje iziskuju solidarnost u smislu podsticanja manje razvijenih dijelova Evrope.

Kako u ekonomiji, tako u bezbjednosti, Evropi su potrebne integrisane politike. Na drugoj strani, nacionalizmi evropskih zemalja i dalje opstaju, i kočće razvoj evropskog projekta. Desničarski pokreti su intenzivniji u mjeri uvećanja socijalnog jaza u evropskim državama.

Zemlje „zapadnog Balkana“, što je eufemizam koji otprilike podrazumijeva dio država bivše Jugoslavije uz Albaniju, jesu regija, koju Evropa nije integrisala. Pasivnost Evrope u protekloj deceniji, dovela je do razvijanja autokratsko-desničarskih oblika vlasti na ovim prostorima. Uz to je prisutna korupcija i rasprostranjeno siromaštvo. Iz diplomatskih krugova EU se metaforično kaže da oni nisu odgovorni za „čorbu koja se kuva“ na Balkanu, već više da ocijene da li zadovoljavaju evropske standarde. Međutim, dok je Evropa nakon drugog svjetskog rata zahvaljujući Maršalovom planu ubrzano prošla proces reindustrijalizacije i izgradnje, zahvaljujući čemu se već početkom '50-ih godina vratila na nivo BDP od prije Drugog svjetskog rata, zapadni Balkan nije imao takvu priliku nakon sukoba iz '90. Region je izgubio industriju, a time i srednju klasu koja je gen-

---

¹⁷ Kada dođe do pada konkurentnosti privrede, fiskalni prihodi opadaju, pa su vlade prinuđene da rashode finansiraju putem zaduženja, što objašnjava visoki javni dug južnih zemalja EU.

erator demokratije i pozitivnih društvenih promjena. Dok je bivša Jugoslavija imala javni dug od 20 milijardi dolara, javni dug država nastalih iz Jugoslavije se procjenjuje na 150 milijardi eura. Regionu zapadnog Balkana je potrebna ekonomska i politička intervencija EU¹⁸. Ovaj „trošak“ evrope može biti i veći ukoliko na Balkanu bude „odsutna riječju i djelom“, budući da postoji rizik da taj prazni prostor ispune neki drugi globalni igrači, čime bi Balkan postao „meki trbuh“ Evrope. Evropa ne bi trebalo da zanemari ni istorijske lekcije, tačnije činjenicu da je upravo Balkan dao povod za početak Prvog svjetskog rata, koji je rezultovao globalnom destrukcijom Drugog svjetskog rata. Psihološki po K. G. Jungu kazano, Balkan je sjenka Evrope, a sjenku treba „integrisati“ kako se ne bi manifestovala na neželjene načine.

Literatura:

- Baldwin Richard, Wyplosz Charles, *Ekonomija evropskih integracija*, Data Status, 2010.
- De Grauwe, Paul, *Ekonomija Monetarne Unije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2004.
- Milanović, Branko, *Globalna nejednakost, novi pristup za doba globalizacije*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2016.

---

¹⁸ Tokom 2017, njemačka diplomatija je pokrenula inicijativu „Berlin plus“, koja je u medijima najavljivana i kao „mali Maršalov plan“ za zemlje zapadnog balkana. Špekulisalo se o fondu od 2 milijarde eura, koji bi proritetno bio usmjeren u oblast infrastrukturnog povezivanja zemalja regiona. Tokom pisanja ovog rada nijesmo imali informacije o realizaciji ove inicijative, štaviše, reklo bi se da je došlo do zastoja u sprovođenju.

-
- Ofe, Klaus, *Evropa u zamci*, JP Službeni glasnik, 2016.
  - Piketi, Toma, *Kapital u XXI veku*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2015.
  - Rodrik, Deni, *Paradoks globalizacije*, JP Službeni glasnik, 2013.
  - Tasić, Slaviša, *Svetska Ekonomska kriza, dileme i rešenja*, JP Službeni glasnik, 2012.
  - Varufakis, Janis, *Globalni minotaur*, Profil knjiga d.o.o, Beograd, 2015.
  - Štiglic, Dzožef, *Protivrječnosti globalizacije*, SBM-x, Beograd, 2004.
  - Diton, Agnus, „Mane Robin Hud principa“, Nedjeljnik *NiN*, (Project Syndicate), od 24. novembra 2016.
  - Spens, Majkl, “How inequality found a political voice”, *Project Syndicate*, od 28. 10. 2016.
  - Spens, Majkl, „Roboti će proizvoditi patike“, Nedjeljnik *NiN*, (Project Syndicate), od 24. 11. 2016.
  - Milanović, Branko, „Kapitalizam nikad jači, demokratija je ugrožena“, Nedjeljnik *NiN* od 27. 01. 2017.
  - O’ Neill, Jim, “The global economy ten years after”, *Project Syndicate*, od 10. sep. 2018.